

Bloeyendael bulletin

MAART 2020

Vrijwilligerswerk bij Bloeyendael

De beuk (*Fagus sylvatica*)

“Vrijwilligerswerk is niet vrijblijvend”

Nieuwe bomen: een verrassing

De meerkoet

Vos op (be)zoek

Van de voorzitter

Tijdens een wandeling door het park in februari viel me op dat het voorjaar alweer vroeg is begonnen, tussen de laatste lenteklokjes groeit het daslook alsof het lente is. De krant berichtte dat dit ons nieuwe klimaat is: “wen er maar aan”. Vooralsnog zijn we niet van plan exotische bomen in het park te planten, en houden we het bij inheemse soorten, zolang het kan.

Wanneer u dit bulletin ontvangt is er alweer flink met hout geslept in het park. Ook al viel de stormschade van Ciara en Denis dit keer relatief mee, het zaag- en snoeiwerk aan met name de wilgen, leverde genoeg op om ons twee dagen werk te verschaffen. De takkenril is weer keurig op orde met verse wilgentakken en het park is weer klaar voor de groei. Overigens merken we als vrijwilliger en bestuur dat sommige werkzaamheden zwaarder of zelfs te zwaar worden. Zie het artikel over takken slepen.

We beraden ons erop hoe we ervoor kunnen zorgen dat de werkzaamheden uitvoerbaar blijven, zodat alle vrijwilligers een aandeel in het onderhoud van het park kunnen blijven leveren.

Bomen houden ons bezig. Zo werden er in februari zonder overleg bomen geplant, een actie die we na overleg met de gemeente stil konden leggen. We bepalen graag zelf welke bomen waar worden geplant. Meer hierover in dit bulletin. Daarin kunt u ook weer genieten van een mythisch en biologische tweeluik over bomen, dit keer over de beuk.

In dit nummer ook aandacht voor de meerkoet of meerkol, een van de meest algemene en vaste bewoner van de sloten en vijvers. En tot slot het grote nieuws: het bezoek van een nachtelijke vos aan ons park, vastgelegd door een wildcamera. We zijn benieuwd waar hij of zij vandaan komt, en of we deze soort tot de vaste bezoekers mogen gaan rekenen. De vos, lid van de hondachtigen, was overigens niet aangelijnd.

Ik hoop dat u de komende maanden weer geniet van het ontluikende park en dat we u mogen verwelkomen op onze lenteborrel op 20 maart.

Mirjam Steinbuch

REDACTIE

Jan Heijmans, Paul Brassé

FOTOGRAFIE

Paul Brassé en Jan Heijmans

VORMGEVING

KM Grafisch Werk, Utrecht

DRUK

Kopijwinkel, Utrecht

LOGO

Illustratie Dick Bruna © copyright Mercis bv, 1991

Vrijwilligerswerk bij Bloeyendael

Januari is de maand dat de wilgen worden geknot. Elke wilg in het park wordt om de 3 jaar geknot door een gemeentelijke ploeg met behulp van een kettingzaag. Het is aan ons vrijwilligers om op twee werkdagen het snoeihout uit het park naar de weg te slepen.

Een deel van de wilgentakken wordt gebruikt om de takkenril op te hogen, en op de tweede dag verwerkt een versnipperaar de takken tot snippers, die worden afgeleverd bij de tuinders van ATV.

Op 18 en 25 januari sleepten we de vaak dikke en lange wilgentakken handmatig over soms honderden meters lang naar de Archimedeslaan. Het was hard zwoegen en aan het einde van de dag waren we zelf gesloopt.

Het park ervaart de effecten van de toename van stikstof in de lucht: niet alleen de wilgen groeien dat het een lieve lust is, ook de bramen en de waterlievende elzen groeien de pan uit, en bemen zodoende het zonlicht in de sloten.

Wekelijks is onze snoeiploeg bezig om de paden vrij te houden, en op de klussendagen zagen we de elzen aan de oevers af. Ook bramen snoeien is zwaar en stekelig werk. Sinds kort hebben we daarom aparte doornbestendige werkhandschoenen, die tot ver over de arm getrokken kunnen worden.

Voor het bestuur is het zware sleepwerk reden om vaker paard en wagen in te zetten als er over grote afstanden zware takken gesleept moeten worden. Daarnaast weten onze vrijwilligers hun eigen grenzen te bewaken: wie een hele dag werken te zwaar vindt, tekent in voor een halve dag.

Hoewel het voor bezoekers van ons park soms lijkt alsof er maar één soort vrijwilligerswerk is – het slepen met (zware) takken tot zelfs boomstammen toe – later in het jaar is er meer variatie: het hooien in de zomer en het harken van bladeren in het najaar is lichter werk, maar niet minder noodzakelijk.

Ton van Alphen

De beuk (*Fagus sylvatica*)

De eerste voorjaarsbloemen hebben als boodschappers van de lente hun hoofdjes boven de grond uit gestoken en vogels zingen onder het sprookjesachtige licht van het jonge blad hun liefdeslied. En de mensen? Ook zij gaan op liefdespad. En omdat iedereen van hun liefde mag weten, kerven ze een hartje met een pijl in de bast van een beuk. Goed voor de boom is het niet, maar de gladde bast maakt de beuk natuurlijk wel heel geschikt om in te kerven. Ook in de oudheid gebeurde dit al.

De priesters van de oude Germanen gebruikten de gladde bast van de beuk om er runen in te kerven. Runen zijn een soort letters en ze werden voor allerlei boodschappen gebruikt, maar ook waren het magische tekens die gebruikt werden voor tovenarij of waarzeggerij. Het woord 'rune' is afgeleid van het Noorse 'runa', wat 'geheim' of 'fluisteren' betekent.

De runen waren aan de mensen geschonken door de Germaanse oppergod Odin. Ze hadden dus een goddelijke oorsprong en het lezen ging dan ook gepaard met veel ceremonieel. Vóór de priesters lag een wit kleed op de grond en terwijl ze omhoog keken en de hemelgoden aanbaden, wierpen ze de twijgjes met de runen op de grond. Na het uitspreken van magische formules

werden ze vervolgens één voor één weer opgepakt en waar ze werden opgepakt en in welke volgorde, dat had allemaal een betekenis.

Toch was het 'lezen' van runen heel iets anders dan hoe wij tegenwoordig lezen. Lezen betekende oorspronkelijk niets anders dan 'oprapen'. Denk maar aan aren lezen! Lezen was geen kwestie van letters lezen, het was meer een kwestie van 'duiden', zoals je ook de sterren of de toekomst kon 'lezen'. Ook konden door middel van de runen bepaalde krachten opgeroepen worden. Je kon er een voorwerp mee beschermen, maar ook beheksen. Zo werden zwaarden onoverwinnelijk gemaakt en bekertjes werden beschermd tegen vergif.

In de 8ste eeuw ging het runenalfabet over in het gewone alfabet en vanaf dat moment gingen mensen meer 'letterlijk' lezen. Toen nog later de boekdrukkunst werd uitgevonden, werden opnieuw letters uit beukenbast gesneden voor drukexperimenten. De beuk houdt dus al heel lang verband met het schrift. In veel talen is het woord 'boek' dan ook afgeleid van 'beuk', denk maar het Duitse 'Buch' (boek) en 'Buche' (beuk). Zo zorgde de beuk niet alleen voor voedsel, maar gaf ze de mensen ook toegang tot kennis.

Christien Hidding

De beuk, waarvan we er in Bloeyendaal ook een aantal hebben, is een van nature in Europa voorkomende boom. Het is in onze Nederlandse bossen een algemene boomsoort, die ook veel wordt toegepast in laanbeplanting.

De beuk kan tot wel 40 meter hoog worden, is een 'statige' boom met een wijdvertakte kroon. De stam en de takken hebben een gladde, zilvergrijze schors. De bast van de boom is dun, waardoor de boom bij plotselinge blootstelling aan zonlicht gevoelig is voor 'schorsbrand'. Een alleenstaande oude beuk heeft dan ook altijd een takkenkrans die ongeveer tot op de grond reikt, zodat het zonlicht de bast niet kan bereiken.

De beuk gedijt goed op vochthoudende, goed doorlatende bodem. Wat hij niet verdraagt zijn hoge waterstanden of droge zandgronden. De boom leeft in symbiose met de schimmel *mycorrhiza*.

De plant is eenhuizig; er zijn dus mannelijke en vrouwelijke bloemen aan de-

zelfde boom. De bestuiving vindt plaats door de wind.

De beukenootjes zitten in een napje, dat gevormd wordt uit de vruchtbladen en de schutbladen. In elk napje zitten twee nootjes. Als de nootjes rijp zijn, opent het napje in vier delen en vallen de beukenootjes op de grond. De beukenootjes worden onder andere verspreid door eekhoorns, die ze als wintervoorraad gebruiken.

In een zogenaamd 'mastjaar' dat zo om de 5 tot 10 jaar voorkomt, vormen de beukenootjes een hoofdbestanddeel van het eten voor veel dieren, zoals wilde zwijnen, eekhoorns, muizen en gaaien. De winterse invasie van kepen, de Scandinavische neef van onze vink, kan hierdoor verklaard worden.

Op begraafplaats Sparrendreef in Vianen staat een rode beuk met de naam Capitein ter Zee waarvan de omtrek 7,21 meter meet. Deze beuk was in 2019 nog in de race voor de verkiezing 'Boom van het jaar'.

Ineke Blijleven

“Vrijwilligerswerk is niet vrijblijvend”

Aan zijn tongval te horen stond zijn wieg zeker niet in de Domstad. Inderdaad, Mark van de Laar werd in 1957 aan de rand van Eindhoven geboren.

Hij is de jongste van een gezin met nog drie broers en een zuster. In zijn jeugd was er nog veel natuur in de buurt. Onlangs was hij er nog eens met zijn zuster: de huidige staat van het gebied bedroefde hem. “Veel steen, alles is volgebouwd”. Mark komt uit een echte Brabantse familie, inclusief de katholieke opvoeding. “Ik had een heel prettige jeugd”. Hij was veel buiten, hockeyde in de hoofdklasse en was al vroeg geïnteresseerd in de natuur. Vader en ook opa gingen hem daarin voor. De andere gezinsleden zijn ook met het natuursop overgoten. Zijn broers zijn bijvoorbeeld fanatieke vogelaars. Mark mag graag grasduinen in de Europese geschiedenis maar ook in die van zijn familie: keuterboeren, sigaren- en klompenmakers en ondernemers. In Liempde staat nog een boerderij uit 1620, ooit behorend aan zijn familie.

In 1977 vertrok hij naar Utrecht om daar biologie te gaan studeren. De hockeystick werd ingeruild voor de voetbal en hij kocht een racefiets. Biologie was een leuke studie met de nodige buitenprojecten. Zo trok hij met zijn groep drie weken naar Terschelling, onder leiding van ene Ton Rennen. Zijn keuzevak, pa-

leontologie, bracht hem naar opgravingen op Sardinië. Hij geniet er nog van. Ook geologie heeft zijn interesse, hij is een geregelde deelnemer aan excursies van Georeizen.

Een leuke studie, maar in die tijd helaas een rechtstreekse route naar de ww. Omdat er al talloze werkloze biologen rondliepen, is hij gestopt. Mark begon als barbeheerder bij Theater Kikker. Leuk en leerzaam. Hij stak veel tijd in de organisatie van popconcerten. Iets dat Utrecht, destijds nogal een saaie stad, goed kon gebruiken. Helaas ging het om onbetaald werk. Mark werd omgeschoold tot ICT'er, want daar kon je gemakkelijker werk mee vinden. Althans op papier, want omdat hij inmiddels al wat ouder was moesten er toch nog heel wat sollicitatiebrieven de deur uit, voor hij bij het Gemeentelijk Rekencentrum Rotterdam aan de slag kon. Via enkele andere bedrijven en reorganisaties kwam hij bij zijn huidige werkgever de Nederlandse Zorg Autoriteit terecht, waar hij zich bezighoudt met beheer en ontwikkeling van een datawarehouse waarin alle zorgdata wordt verzameld en geanalyseerd. De NZA (Pythagoraslaan) is een buurman van ons park.

Vanwege een chronische hernia moest hij stoppen met zijn activiteiten op het voetbalveld en de racefiets. Met de sport verloor hij ook veel contacten. Gelukkig kon hij als vrijwilliger aan de

slag bij de voetbalclub van zijn twee zoons. Maar toen zij ouder werden hield dat op. Mark belandde destijds in een donkere fase van zijn leven. Scheidde, verloor zijn ouders en ging alleen wonen. Voor iemand die gewend was veel contact met de buurt te hebben en straatfeesten te organiseren was het wonen in een appartement een grote overgang. “Met een kanarie en een parkiet probeer ik de stilte te doorbreken”, zegt hij met een grimlach... Gelukkig is er ook nog de muziek. Mark heeft een enorme verzameling LP’s. Zijn interesse is breed, van klassiek tot pop. De muziekpassie deelt

hij met zijn zoons, ze houden een gezamenlijke Spotify playlist bij.

Drie jaar geleden kwam Bloeyendael op zijn pad. Hij kende het park wel van een wandeling tussen de middag. En hij herinnert zich nog hoe het ooit was toen Bloeyendael uit de polder verrees. Mark bezocht een open dag en was meteen verkocht. Hier wil hij zich voor inzetten, onder zijn motto: “Vrijwilligerswerk is niet vrijblijvend”, want zo staat hij er in. Sindsdien geniet hij van de zaterdagse activiteiten en hij doet mee aan de (vogel)excursies.

Jan Heijmans

Nieuwe bomen: een verrassing

Een aantal weken geleden viel het een bestuurslid op dat er in het oostelijke gedeelte op verschillende plekken bomen met kluit in het park klaarlagen, met daarbij behorende plantpalen. Bij nader onderzoek bleek dat er langs het pad achter het provinciehuis en naar de faunapassage toe al bomen waren geplant.

Aangezien wij als bestuur van niets wisten, hebben wij aan de bel getrokken bij de gemeente en bij de aannemer, waarop het werk stilgelegd is. De gereedliggende bomen werden in afwachting van een overleg weer opgehaald en ingekuild.

In dat overleg met de gemeente bleek het volgende. De laatste jaren zijn er in Utrecht (ook in Bloeyendael) veel essen gekapt in verband met de essentaksterfte. De gemeente heeft zich vorig jaar gecommitteerd om voor elke gekapte boom een nieuwe te planten. Deze actie was daarvan het resultaat. Op zich is vervanging een loffelijk stre-

ven. Maar in de communicatie met het bestuur is er iets, zo niet veel, misgegaan. Afsproken is dat Bloeyendael vanaf nu actief betrokken wordt in de plannen (zowel de vellijst als de nieuwe aankoop) met betrekking tot ons bomenbestand.

Het bestuur heeft met Theo de Ronde als adviseur gekeken naar de lijst van bomen die de gemeente wilde terugplanten. Ook op dat punt hebben wij onze kritiek geleverd: wij willen geen cultivars of exoten in ons natuurpark; elders heeft de gemeente deze wel geplaatst. Ook moet er zorgvuldig gelet worden op de locatie en de groeiomstandigheden van de aan te planten bomen. In onze ogen was dit onvoldoende gebeurd.

Op veel plekken in park Bloeyendael is opgaand bos. De stormen Chiara en Dennis hebben een klein aantal bomen omgelegd, en elders worden er weer geplant. De cyclus van het leven!

Ineke Blijleven

De meerkoet

Een van de vaste bewoners van het park is de meerkoet. De soort is zo algemeen dat we vergeten dat het van oorsprong een schuwe moerasvogel is. In Amsterdam werd de eerste meerkoet pas in 1989 gesignaleerd.

Veel kleur heeft de ‘waterkip’ niet: roetgrijs met een opvallende witte bles en een witte snavel. De poten hebben een groenblauwe tint en vlijmscherpe nagels. In plaats van zwemvliezen zitten er aan weerszijden van de lange tenen drie zwemlobben. Nagels en schild worden als defensief wapen ingezet bij de vele gevechten met soortgenoten en andere watervogels. Want meerkoeten zijn pitig, en verdedigen agressief hun territorium, zelfs tegenover vogels die vele malen groter zijn. Een eigen voedselgebied is de beste voorwaarde voor gezonde nakomelingen.

Beide seksen zien er hetzelfde uit. Alleen aan de roep is het geslacht te herkennen: het zijn de vrouwtjes die keffen.

Meerkoeten doen het goed in Neder-

land, ondanks de vele slachtoffers onder de kroost. Er zijn boven, op en in het water genoeg predatoren die een jong willen verschalken, en daarin slagen ondanks de felheid waarmee de ouders hun kroost beschermen. 80% van de jongen sneuvelt in het eerste jaar. Dank zij meerdere en grote legsels per jaar floreert de soort in Nederland.

Man en vrouw verdelen de zorg over de jongen. Maar het gaat er niet altijd zachtzinnig aan toe. Soms wordt een jong onder water gehouden (zelfs tot het verdrinkt), en ook is vastgesteld dat een ouder een jong mee uit wandelen neemt in een weiland, en dan het dan hard wegrendend in de steek laat.

Een onverwachte kant van deze vogel is dat zij goede vliegers zijn. Ongeveer de helft van de meerkoeten trekt ‘s winters – in de nacht - weg tot aan Noord-Spanje toe. En hun plek wordt ingenomen door koeten uit het oosten en noorden. Maar de meerkoeten in het park zijn blijvers.

Paul Brassé

Literatuur o.a. Remco Daalder, *De Meerkoet*, 2017

Vos op (be)zoek

Op 27 december zette onze cameraval een nachtelijke vos op de foto. Daarmee haddenwe bewijs dat deze soort ook ons park bezoekt. Waar komt dit exemplaar vandaan? En komen er elders in de stad ook vossen voor?

Sinds enkele decennia waagt de vos zich in stedelijke gebieden. Amsterdam, Den Haag en Rotterdam kunnen al jarenlang bogen op een populatie stadsvossen. In Amsterdam leven er zo'n 200, vooral aan de standsrand. Maar ook het Vondel- en Westerpark heeft vossen als bewoners.*

In de stad Utrecht is het aantal gesignaleerde vossen de afgelopen paar jaar erg laag. In 2018 waren er 3 meldingen (uit Lunetten), in 2019 een melding van een vos in Hoograven en een verkeersslachtoffer op de A12. En tot slot onze eigen melding.

Het beperkt aantal waarnemingen kan te maken hebben met het feit dat er geen gericht onderzoek wordt gedaan naar de verspreiding van de vos, meent ecooloog Floris Brekelmans van de gemeente Utrecht. Een andere mogelijke oorzaak voor het geringe aantal gemelde vossen ligt volgens hem in het beperkt

aanbod van voedsel als gevolg van een effectieve vuilnisophaaldienst en het gebruik van ondergrondse containers. Én het feit dat er in onze compacte stad weinig konijnen voorkomen, een belangrijk prooidier voor de vos. Tot slot noemt hij als mogelijke reden het feit dat onze stadsparken intensief gebruikt en onderhouden worden.

Volgens Brekelmans mogen we ervan uitgaan dat de vos in het hele buitengebied ten oosten van de ring voorkomt, en in de aansluitende groene gebieden direct binnen de ring (Voorveldse Polder, Maarschalkerweerd en dus ook Bloeyen-

dael). Het zou hem niets verbazen wanneer jonge vossen uit het buitengebied op zoek naar een eigen territorium in de stadsrand belanden.

Het is dus goed mogelijk dat we *vulpes vulpes* vaker zullen tegenkomen in en rond het park, en niet alleen op een cameraval. En wie weet wordt er in de nabijheid een nieuwe burcht gebouwd (als dat nog niet het geval is).

Paul Brassé

* K. Dorrestijn, *Wordt Amsterdam net zo'n vossenbolwerk als Londen*, Het Parool, 28-2-2017

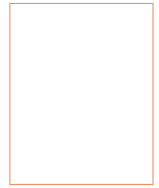
Excursies voorjaar 2020

- zaterdag 4 april 10.00 uur: *Vogelexcursie*
- zaterdag 16 mei 14.00 uur: *Bloeiende planten in het park*
- zaterdag 13 juni 13.00 uur: *Workshop bloemschilderen*

Verdere informatie en uitnodigingen volgen enkele weken voorafgaande aan de excursie/workshop

ACTIVITEITEN VOORJAAR 2020

ACTIVITEIT	DATUM	TIJD
Lenteborrel	Vrijdag 20 maart	17.00 – 19.00
Slangenbroedhoop	Zaterdag 28 maart	10.00 – 16.00
Open huis en heemtuin	Dinsdag 7 april	12.00 – 14.00
Open zondag	Zondag 12 april	13.00 – 17.00
Klussendag	Zaterdag 18 april	10.00 – 16.00
Open zondag	Zondag 10 mei	13.00 – 17.00
Open huis en heemtuin	Dinsdag 12 mei	12.00 – 14.00
Open zondag	Zondag 24 mei	13.00 – 17.00
Open huis en heemtuin	Dinsdag 2 juni	12.00 – 14.00
Open zondag	Zondag 14 juni	13.00 – 17.00

Stichting Bloeyendael
Archimedeslaan 1
3584 BA Utrecht
www.bloeyendael.nl
NL74 INGB 0003 4466 50
Tel. 06 4500 5700